

SOSYAL POLİTİKA GELİŞTİRMEDE VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA YERELLEŞME: SAKARYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SOSYAL GELİŞİM MERKEZİ ÖRNEĞİ

Yusuf GENÇ¹, Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU², Mustafa ÇÖPOĞLU³

Öz

Modern dünya düzeni, ekonomik, teknolojik gelişmeler ve yenilikler bireylerin ihtiyaç hiyerarşisini değiştirmiş, refah toplumunun ruhunu oluşturan sosyal devlet ve sosyal belediyeçilik anlayışının yaygınlaşmasına ön ayak oluşturmuş, bunun sonucunda yeni yerel sosyal politika üretimine ve uygulamalarına ihtiyaç duyulmuştur. Yerel yönetimlerin bölgesel farklılıkları, gelişmişlik düzeyini, yerel halkın sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını daha iyi tanınması, sorunlara hâkim olması ve halka daha yakın olması sosyal politika üretimi ve uygulamalarında söz sahibi olmasını da gerekli kılmıştır. Bu makalenin amacı; sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetlerin yerelleştirilerek merkezi yönetim yerine yerinden yönetim tarafından üretilip uygulanmasının önem ve gerekliliğini Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezinin hizmetleri ve uygulamaları özelinde açıklamaktır. Araştırma 'durum çalışması (örnek olay)' yöntemine dayalı 'iç içe geçmiş tek durum deseni' niteliği taşımaktadır. Verilerin toplanmasında görüşme tekniği kullanılarak merkez yöneticileri ve çalışanları ile mülakatlar yapılmış, merkezin hizmetlerine ve faaliyetlerine yönelik dokümanlar incelenmiştir. Çalışmanın teorik altyapısında ise sosyal politika, sosyal hizmet, sosyal belediyeçilik, merkezi yönetim ve yerinden yönetim kavramları incelenerek sosyal hizmet ile ilişkileri ele alınmıştır. Araştırma sonucunda yereldeki sosyal sorunların çözümü için uygulanabilir yerel sosyal politikalar üretilmesi ve yerel yönetimler tarafından sosyal hizmet perspektifinde uygulanmasının merkezi yönetim uygulamalarına göre daha etkin ve verimli olacağı kanaati ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Merkezi Yönetim, Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim, Sosyal Politika, Sosyal Hizmet, Sosyal Belediyeçilik

¹ Prof. Dr. Yusuf GENÇ, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ygenic@sakarya.edu.tr., ORCID No: <https://orcid.org/0000-0001-6580-0883>

² Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, oguzhan.1994.40@gmail.com., ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-4655-3693>

³ Dr. Mustafa ÇÖPOĞLU, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri, mcpoglu@gmail.com., ORCID No: <https://orcid.org/0000-0003-3320-0845>

LOCALIZATION IN SOCIAL POLICY DEVELOPMENT AND SOCIAL WORK PRACTICES: THE CASE STUDY OF SAKARYA METROPOLITAN MUNICIPALITY SOCIAL DEVELOPMENT CENTER

Abstract

Modern world order, economic and technological developments, as well as innovations, have changed the hierarchy of needs of individuals. Social state and social municipality mentality, constituting the spirit of welfare society, has become widespread in the central government and local administration. Thus, the importance of producing and implementing new social policies has increased. The fact that local governments have a better understanding of regional differences, the level of development, socioeconomic and cultural structure of local people, as well as recognizing the problems and being closely acquainted with people has made it necessary for local governments to have the right to comment on the production and implementation of social policies. The paper aims to the necessity and importance of localizing social policy applications and social works, developing and implementing them by the local government instead of the central government. The services and practices of Social Development Center of Sakarya Metropolitan Municipality are discussed as the case study. The research is a “single-case embedded design” based on the “case study” method. The interview method was chosen in the data collection phase. Interviews were conducted with the managers and workers in the Social Development Center. In addition, the documents related to the services and activities of the Center were analysed. In the theoretical background of the study, the concepts of social policy, social work, social municipality, central government and decentralization are analysed and their relationship with social work are discussed. It is concluded that the production of practicable local social policies for the solution of local social problems and their implementation by local governments within the perspective of social work would be more effective and productive compared to the implementation by the central government.

Key Words: *Central Government, Decentralization, Local Government, Social Policy, Social Work, Social Municipality*

Giriş

Sosyal politika ortaya çıkış itibarıyla gelir dağılımındaki dengesizlikleri gidermeyi amaçlamıştır. İşçi sınıfını biyopsikososyal bakımdan belirli risklere karşı korumayı kendine amaç edinen sosyal politika, 1900’lü yıllardan sonra anlamının ve kapsamının genişlemesiyle bilim olma sürecine girmiştir. Bu süreçte sosyal refahın sağlanması için insana yapılan yatırımın önemini ve dezavantajlı grupların sorunlarının giderilmesi ve refah unsurlarından yararlanmalarının zaruretini kavrayan devletler, sosyal politikalar üretmeye (merkezi ve yerinden yönetim anlayışlarında) başlayarak “sosyal devlet” olma eğilimine girerek idari politikalarını güncellemişlerdir. Bu dönemde yerel yönetimler sosyal politika geliştirme ve sosyal hizmet uygulama yönünde bir misyona sahip değillerdi. Ancak 1980’li yıllardan sonra dünyada etkisini artırmaya başlayan “küreselleşme” olgusu ile birlikte yerel yönetimler de sosyal belediyecilik temel felsefesiyle bu yarışa katılmışlardır. Bu durum sosyal politika ve sosyal politikanın aracı ve tamamlayıcısı olan sosyal hizmet mesleğini daha önemli hale getirmiştir. Bu süreç makro düzeyde olan sosyal politika ve sosyal hizmetlerin mikro boyutta da üretilmesi ve uygulanmasının önünü açarak sosyal devlet olma kriterlerinden birisi olan sosyal belediyecilik anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Devletlerin idari yapılanmaları merkezi yönetim ve yerinden yönetim olmak üzere iki ana merkezde kurgulanmıştır. Bu kurgunun öneminin ve gerekliliğinin anlaşılması için yerinden yönetimden neyin kastedildiği ve işleyişinin ne şekilde olması gerektiği doğru analiz edilmelidir. Yerinden yönetim; kendine özgü özellikleri ve yerel nitelikteki fonksiyonları gereği ayrışan faaliyetlerin merkezi yönetim dışındaki birimler tarafından yerine getirilmesi olarak açıklanmaktadır. Özellikle sosyal dokusu zengin olan ve coğrafi yapılanması geniş olan ülkelerde merkezi yönetimin taşradaki tüm idari yapıyı ve hizmetlerin dökümünü yönetmek istemesi sağlıklı bir kurgu değildir. Çünkü halk yönetime yakın olmak ve yönetime katılmak istemekte, yerel yönetimler de bu isteği yerine getirmeye daha yatkın birimler olmaktadır.

Yerinden yönetim kendi içinde idari ve coğrafi açıdan ele alınmaktadır. İdari açıdan yerinden yönetim; halkın yönetime katılımını sağlamak, yerel ihtiyaçlarla mahalli hizmetler arasında denge sağlamak ve aşırı merkeziyetçi-

liğin sakıncalarını önlemek amacıyla yerel nitelikli kamu hizmetleri ile sosyal, kültürel, iktisadi ve teknik birtakım fonksiyonların merkezi idarenin hiyerarşik yapısı dışında kalan kamu tüzel kişiliklerince yürütülmesidir. Coğrafi açıdan yerinden yönetim; halkın yerel nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanması ve bazı idari görev ve hizmetlerin yürütülmesi için gerekli olan karar organları kendi seçmenlerinin oylarıyla belirlenen ve faaliyetleri belirli bir coğrafi alanla sınırlı olan bölge, il, belediye ve köy yönetimlerini kapsamaktadır (Kesgin, 2014). Yerel yönetimler bir yerinden yönetim unsuru olmakla birlikte tüm yerinden yönetim birimleri yerel yönetim kuruluşu olarak görülmemektedir. Çünkü merkezi yönetimin taşra yapılması da hizmet yönünden yerinden yönetim olarak değerlendirilmektedir. Bu iki unsur arasındaki incelik göz ardı edilmemelidir.

Yerinden yönetimde karar mekanizmasının merkezi yönetimin dışında olması, yönetilenlerin karar organlarını kendilerinin seçmesi esas alınmaktadır. Bu çalışmada daha çok yerel yönetimlerce geliştirilen sosyal politikalar kapsamında bu idarelerin sosyal hizmet uygulamaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca siyasi açıdan yerinden yönetim; siyasi gücün merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasından bölüşülmesi olarak değerlendirilmektedir. Yerel yönetim; merkezi yönetimin dışında, yerel bir topluluğun ortak bir ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulan, karar organlarını doğrudan halkın seçtiği, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme modelidir (Bozkurt ve Ergün, 1998, s.258; Genç vd., 2010, s.846). Yerel yönetimlerin halk tarafından seçilmesi açıklık, şeffaflık ve denetlenebilir olma ilkeleri gereği vatandaşlarca tercih edilen bir yönetim şeklidir.

Merkezi yönetim ve yerinden yönetim erkleri arasındaki yetki ve sorumluluk farklılıkları ayrıştırıcı değil birbirini tamamlayıcı nitelikte olması öngörülmektedir. Özellikle yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin daha etkin olduğu ve bu alanda yeni politikalar üretilmesinin ve uygulanmasının gerekliliği bu çalışmanın önemini ortaya çıkarmakta ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yerel yönetimlerin hizmetlerdeki etkinliğinin artması sosyal politika üretiminde ve uygulamalarda önemli değişimler getirmiştir. Çünkü yerel yönetimler idare ettiği halkın sorunlarını, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını daha yakından bilebileceğinden oluşturulan ve uygulanan

sosyal politikalar halkın ihtiyaçlarına yönelik daha sağlıklı, daha etkin ve daha kalıcı çözümler sağlayacaktır.

Türkiye’de 2004 yılından sonra Büyükşehir belediyesi olan illerde yerel yönetim kuruluşlarından olan il özel idareleri kapatılarak görevleri Büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Yerel yönetimlerden özellikle belediyeler misyonları gereği, sosyal politika ve sosyal hizmet noktasında diğer yerel yönetim unsurlarına göre daha çok ön plana çıkmaktadırlar. Belediyeler, başta dezavantajlı gruplar (engelliler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar vb.) olmak üzere bünyesindeki halkın sosyal sorunlarına yönelik sosyal politika ve sosyal hizmet faaliyetleri sunması, bu faaliyetlerin oluşturulmasına katkı vermesi ‘sosyal belediyecilik’ olarak adlandırılmaktadır. Berkün’e göre (2017) sosyal devlet olmanın elzem unsurlarından biri olan sosyal belediyecilik; “belediyelerin klasik belediyecilik hizmetleri olarak adlandırılacak temel hizmetlerden oluşan hizmet sepetinin genişleyerek; kentlerin sosyal yapısına etki edecek eğitim, sağlık, kültür, refah gibi alanlarda da hizmet sunan kurumlar haline gelmelerini içeren süreci” ifade etmektedir (s.585). Özellikle kentleşme ile kentlerde nüfusun hızla artmasıyla yereldeki bu tür hizmetlerin uygulanmasında merkezi yönetim yetersiz kalmış ve sosyal belediyecilik daha çok önem kazanmıştır (Kesgin, 2019). Belediyeler bu süreçte merkezi yönetimden bağımsız değil merkezi yönetimle iş birliği içerisinde hareket etmektedirler.

Bu çalışmada, yerelde uygulanan sosyal hizmetlerin merkezi yönetim uygulamalarına göre işlevselliğini belirlemek ve sosyal belediyeciliğin önemine vurgu yapmak üzere Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi örnek olarak ele alınmıştır. Çalışma bir ‘durum çalışması (örnek olay)’ özelliği taşımaktadır. Durum çalışması Creswell’e göre (2007: 73); araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu, olayı veya sistemi, birçok farklı türden kaynağı içeren veri toplama araçları (görüşmeler, röportajlar, görseller-işitseller materyaller, belgeler ve raporlar gibi yazılı kaynaklar) ile derinlemesine araştıran ve inceleyen nitel bir yaklaşımdır. Çalışma ayrıca durum çalışması desenlerinden ‘iç içe geçmiş tek durum deseni’ niteliği taşımaktadır. Bu desen tek bir durum içerisinde analiz edilecek birden fazla alt tabaka veya birim olduğunda (Aytaçlı, 2012, s.7) kullanılmakta olup araştırmanın amaç ve hedefleriyle örtüşmektedir.

Konuya ilişkin ilgili literatür incelendiğinde çalışmaların, genellikle teorik ve yasalara dayalı bir çerçevesinin olduğu ve durum çalışması niteliği taşıyan çalışmalarda ise 'sosyal belediyecilik' örneği olarak incelenen kurumların bazı özellikleri (engellilik gibi) dikkate alınarak çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu makalede ise sosyal politika, sosyal hizmet, merkezi yönetim, yerinden yönetim ve sosyal belediyecilik gibi temel kavramlara, merkezi ve yerinden yönetimin sosyal hizmet ile ilişkisine, mevzuat ve sosyal politikalar çerçevesinde belediyelerin sosyal hizmet uygulamalarına vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda merkezi yönetim gibi birçok farklı hizmet sunumunu tek bir yönetim altında toplayan Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi'nin sosyal hizmet uygulamaları örnek olarak değerlendirilerek çalışmanın ilgili literatüre ilişkin farklılığı ortaya konmuştur.

1. Sosyal Politika, Sosyal Hizmet ve Yerelleşme

İnsanın değişen ihtiyaçlarının bir sonucu olarak sanayi devrimi birçok değişimi de beraberinde getirmiş, toplumların ekonomik yapısı, aile yapısı, sosyal hayatı ve çalışma hayatı gibi birçok alanda etkili olmuştur. Sanayi devrimi ile çalışma koşulları daha da ağırlaşmış, ücretler olması gerekenin çok altında kalmış ve çalışanlar başta olmak üzere toplum bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde sermaye sahibi güç sahibi olarak kabul edilmiş ve işveren-işçi biçiminde sınıflaşmalar olmuştur. Bu doğrultuda sosyal politika kavramı temelde işçi sınıfı ile işveren sınıf arasındaki sorunları çözmek (Tokol ve Alper, 2011, s.4) üzere ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyal politika, sınıflar arasındaki sorunları çözmeye çalışırken bu sınıflar arasında denge kurmak, adaleti sağlamak ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri önlemek üzere de bir misyon üstlenmiştir. İlerleyen süreçte sosyal politikanın kapsamı genişleyerek toplum içerisinde meydana gelen tüm sosyal olayları düzenleme çabası içine girmiştir. Günümüzde sosyal politika bilimi ekonomik sorunların yanında ekonominin insanlar üzerindeki etkisini araştıran, dezavantajlı grupların ve sosyal sorunların çözümüne yönelik kapsayıcı çeşitli önlemler sunan bir disiplin haline gelmiştir.

Bu gelişmeler sonunda bilim olarak sosyal politika, devlete bağlı değişik sosyal kurum ve kuruluşların mevcut sosyal düzen içinde farklı sosyal gruplarla birlikte sosyal barış içinde yaşamalarını sağlamaya ve sosyo-ekonomik

dengesizliklerin giderilmesine yönelik tedbir ve politikaların bütünüdür (Genç vd., 2010, s.729). Sosyal politikanın önceliği koruyucu ve önleyici politikalar üreterek sorunlar oluşmadan risklerin önüne geçmektir.

Sosyal politikanın yordayıcısı ve tamamlayıcısı olan sosyal hizmet ise; sosyal işlevselliği artırmak, kişinin kapasitesini yenilemek, güçlendirmek ve özlenen amaçlara uygun toplumsal koşulları oluşturmak üzere bireylere, gruplara, ailelere ve topluluklara yardımcı kapsayan mesleki çalışmadır (Barker, 2003, s.408; Akt: Zastrow, 2014, s.6). Dezavantajlı grupların ve toplumun genelinin refah seviyesini artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunan sosyal hizmet mesleği ve disiplini Türkiye’de sosyal devlet olma ihtiyacının temeli olarak sayılmaktadır. Sosyal hizmetlerin sunumu hem merkezi yönetimin taşra yapılanması (yerinden yönetim) hem de yerel yönetim unsurları tarafından verilmekle birlikte hangisinin daha verimli olduğu/olacağı tartışmalıdır. Nihai olarak devletin belli bir standart oluşturduktan sonra uygulamaları yerel yönetimlere bırakması ve kendisinin sadece denetim görevini üstlenmesi hizmetlerdeki verimi artıracakı düşünülmektedir.

Sosyal politika geliştirme ve sosyal hizmetlerin sunumunda ülkelerin idari yapıları önemli yer tutmaktadır. Türkiye’nin yönetim yapısı merkezi ve yerinden yönetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hem merkezi hem de yerinden yönetim organları “idarenin bütünlüğü” ilkesinin doğal bir sonucu ve bir bütünün parçaları olarak değerlendirilmektedir (Demir, 2006, s.6). T.C. 1982 Anayasası 123. maddesinde “idarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır” hükmü idarenin kurgulanmasında merkezi ve yerinden yönetimi birbirinden ayırarak ifade etmiştir.

Yerel yönetim, merkezi yönetimden farklı olarak merkezi yönetimin hiyerarşisi içinde yer almayan yönetim biçimidir. Şöyle ki yerel yönetim; mahalli nitelikteki kamu hizmetleri ile teknik nitelikteki bazı kamu hizmetlerinin merkezi idareden ayrılarak ayrı kamu tüzel kişilikleri tarafından gerçekleştirilmesidir (Akyılmaz vd., 2016, s.184). Hizmet yerinden ve yerel yerinden yönetim olmak üzere ikiye ayrılan yerinden yönetimde yerel yerinden yönetim kuruluşları arasında yer alan belediyeler sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetin yerelleşmesinde diğerlerine göre öne çıkmaktadır.

Küreselleşme ve yenedünya düzeni, sosyal devlet olma yarışı içerisinde merkezi yönetimlerin yereldeki uygulamalarında yetersiz kalmasına neden olmuş, sosyal devlet olmanın gerekliliği sadece merkezi yönetim odaklı olmaktan çıkararak yerel yönetimlerin sosyal yapı kazanmalarında etkili olmuş ve sosyal hizmetlerin yerele aktarılması gerekli hale gelmiştir. Sosyal politika üretiminde yerel yönetimlerin aktif rol üstlenmesi 'sosyal belediyeçilik' kavramını ortaya çıkarmıştır (Genç, 2009, s.61).

Yaşanılan süreçle sosyal politika ve sosyal devlet anlayışının kapsamı genişlemiş ve 'sosyal' çatısı altında yerel yönetimler bu kapsamın içine girmiştir. Böylece önceleri sosyal devlet anlayışında merkezi otorite daha ön plandayken küreselleşme, yenedünya düzeni ve yönetim anlayışı ile politika geliştirmede merkezi otoritenin etkisi azalmaya başlamıştır. Özellikle 1970'li yılların ortalarından sonra sosyal politikaların sağlanmasında yerel yönetimlerin etkisi merkezi yönetimler kadar kendini göstermeye başlamıştır (Çelik, 2013, s.45). 1980'li yıllardan sonra dünyada yerel yönetimler, küreselleşme süreciyle beraber sosyal belediyeçilik adı altında sosyal politikada daha fazla söz sahibi olmaya başlamış ve sosyal politika uygulamalarının yerelleşme sürecinin hızlanmasını sağlamıştır.

Türkiye'de ise 1990'lı yıllarda İstanbul ve Ankara Büyükşehir belediyelerinin sosyal politika uygulamalarında ve sosyal hizmetlerin yerelleşmesinde baş aktör olarak öne çıkması sosyal belediyeçilik anlayışının önem kazandığı yıllar olarak görülmektedir. Ancak bu uygulamalar daha çok belediyelerin kendi inisiyatifleriyle yaptıkları faaliyetler olup genel bir yasal zeminden söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda sosyal politika uygulamalarının ve sosyal hizmetin yerelleşmesinin daha etkin bir şekilde gerçekleştiği belediye yasaları 2004 yılında çıkarılan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında çıkarılan 5393 Sayılı Belediye Kanunu'dur (Kesgin, 2016, s.324). Nitekim Artan (2012)'in sosyal devlet tanımında ifade ettiği; devletin eğitim, sağlık, işsizlik gibi sosyal sorunları ortadan kaldırmak için sosyal politikalar geliştirerek müdahalelerde bulunma ve vatandaşlarına günün yaşam şartlarına uygun standartları sağlama görevi (s.17) artık yerel yönetimlerin sorumlulukları arasında sayılmaktadır.

Değişen yönetim anlayışı ve toplum odaklı modern dünya düzeni sosyal politikaların ve sosyal hizmetlerin yerelleşmesinde bir diğer etken olmuştur.

Bu durum ‘yeni yönetim’ kavramı ve anlayışını üretmiştir. Yeni yönetim kavramı devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli ve toplumu yönetimde daha aktif kılan bir anlayışa sahiptir. Bu yaklaşım toplumu daha anlayan, yorumlayan, sorunlarına daha etkin çözümler getiren hizmet sunumunu beraberinde getirmiştir. Yeni yönetim anlayışı ile yerel yönetimler birbirini bütünleyici niteliktedir. Çünkü kentteki insanın demokratik bir şekilde kendi iradesiyle seçtiği ve idari düzeyde kendisine muhatap olarak kabul ettiği yerel yönetimler, idaresi altında bulunan bireyleri daha iyi tanınması sebebiyle ihtiyaçları ve sorunları daha kolay bir şekilde tespit edebilmekte ve sorunlara yönelik çözümler sunabilmektedir (Yüksel, 2007, s.293-294).

Yerel yönetimlerin sosyal hizmetlerin yönetilmesinde ve uygulamasında aktif görev alması yerinden yönetimin iki ayağından birini oluşturmaktadır (Genç ve Barış, 2015, s.106). Diğer ayağını ise; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın taşra teşkilatları başta olmak üzere diğer kurumlar oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin önemi Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 4. maddesinin 3. paragrafında da vurgulanarak “kamu sorumlulukları, genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın birimler tarafından kullanılacaktır.” şeklinde ifade edilmiştir (Kesgin, 2016, s.321).

Yerel yönetimler merkezi teşkilatların verdiği sosyal hizmetlerin çoğunu verebilme yetisine sahiptirler (Genç ve Barış, 2015, s.110). Bunlar; evde bakım, yemek yardımı, eğitim yardımı, ayni ve nakdi yardım, huzurevi ve bakım merkezi hizmeti, kreşler, çocuk hizmetleri, engelli hizmetleri, danışmanlık hizmeti, rehabilitasyon merkezleri vb. şeklinde sıralanabilir. Bu hizmetlerin yerel yönetimler tarafından verilmesindeki hizmet standardının artmasıyla yerel yönetimlerin sosyal hizmet uygulamalarındaki payı gün geçtikçe artmaktadır. Günümüzde yerel yönetimlerin sosyal hizmet alanında görev ve sorumluluklarının artması ile hizmetlerin sivil toplum kuruluşlarına ve gönüllü vatandaşlara aktarılması imkânı da doğmuştur (Aysoy, 2006, s.34) Dolayısıyla günümüzde sosyal politika ve onun bir aracı ve tamamlayıcısı olan sosyal hizmetlerin yerel yönetimlerdeki yeri yadsınamaz seviyededir.

Yerel yönetimler, yoksulluk başta olmak üzere birçok sosyal soruna çözüm getirmede stratejik bir yere sahiptir (Hazman, 2010, s.142). Şöyle ki yerel yönetimler özellikle belediyeler hem sosyal politikaya hem de kentsel yapıya

yönelik birden fazla hizmeti bir arada gerçekleştirilmesi ve mahalli sosyal yapıyı daha iyi tanınması dolayısıyla daha kapsamlı ve daha nitelikli hizmetler verebilme rolüne sahiptir (Aydın, 2008, s.64). Ayrıca sosyal politikalara yönelik hizmetlerin yerel yönetimler tarafından verilmesi toplumsal dengesizliklerin giderilmesine de yardımcı olmaktadır. Çünkü merkezi yönetimin toplumsal dengesizlikleri ortadan kaldırmak için gerçekleştirdiği uygulamalar halkın katılımının yetersiz kalmasından dolayı tam olarak etkili olamamaktadır. Burada yerel yönetimler yukarıda bahsedilen makro politikaları mikro ve mezo düzeyde uygulayarak tüm bireylerin sürece aktif katılımını sağlayacak ve yönetimin fonksiyonelliğini de artıracaktır.

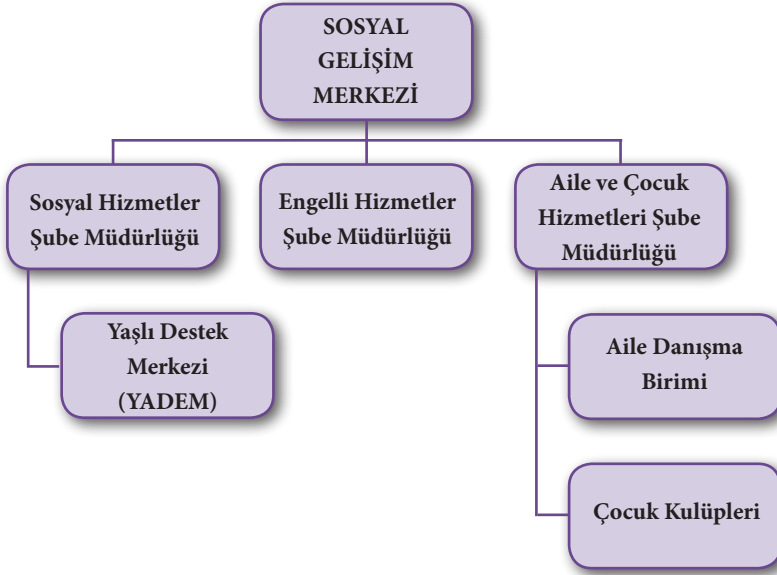
2. Sosyal Belediyecilik Örneği: Sakarya Büyükşehir Belediyesi “Sosyal Geleşim Merkezi”

Türkiye’de sosyal belediyecilik anlayışı, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile birlikte yeni bir atılım yapmıştır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004; Belediye Kanunu, 2005). Yerel yönetimler seçim çalışmalarında ve siyasi propagandalarında özellikle sosyal belediyeciliğe vurgu yaparak vatandaşın desteğini almaya çalışmaktadırlar. Merkezi yönetimin sosyal devlet vurgusu yerelde sosyal belediyecilik olarak karşılık bulmaktadır. Toplum, belediyelerin alt yapı ve imar gibi fiziki yatırımlarını mutad ve yapılması zorunlu hizmet olarak görmektedir. Vatandaşlar kendisi ile kurulan bireysel temas ve desteği daha önemli görmekte ve ciddiye almaktadır. Sosyal belediyecilik temasını ön plana çıkaran ve bu alanda sosyal politika üreten belediyeler halktan daha çok destek bulmaktadır. Yerel yönetimler tarafından sosyal belediyecilik kavramı çok kullanılmakla birlikte içinin doldurulması, içeriklerin belirlenmesi ve uygulama birimlerinin geliştirilmesi belediye başkanının vizyonu, insan kaynakları ve belediyenin mali imkânlarıyla birebir ilişkili olup bu konuda belli bir standart bulunmamaktadır. Bu durum sosyal belediyecilik uygulamaların hak temelli olmak yerine yardım temelli hizmetlerden oluşmasını, hizmetlerin çeşitliliğini, birimlerin şekillerini ve hizmet kalitesini etkilemektedir.

Yerel yönetimlerin toplum yararına üreteceği sosyal politikaları ve uygulayacağı sosyal hizmetlerin mevzuat sorunu bulunmamaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi de Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde sosyal

belediyecilik konusunda kendine özgü bir yapı geliştirerek sosyal hizmet faaliyetlerini tek çatı altında birleştirerek 2009 yılında açtığı “Sosyal Gelişim Merkezi” ile farklı müdürlükler üzerinden hizmetlerini gerçekleştirmektedir. Ancak bu birimlerin sayısı ve işlevleri çoğaltılabileceği gibi diğer daire başkanlıkları kapsamında bulunan ve sosyal hizmet sunan birimler de bu birime taşınabilir.

Toplam alanı 5 bin 500 metrekare olan Sosyal Gelişim Merkezinin hizmet binası modern bir mimariyle ve amacına uygun bir donanımla 2014 yılında yapılmış, hizmetleri zamanla çeşitlendirilmiş ve sosyal belediyecilik anlamında örnek alınabilecek düzeydedir (Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları, 2019). Çünkü hizmetlerin sağlıklı yürütülebilmesi ve veriminin artırılması için ilgili birimlerin konuşlanacağı fiziki şartlar önemlidir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın destek verdiği merkezde engellilere, yaşlılara, çocuklara, kadınlara, gençlere, ailelere, sosyal yardım ihtiyacı olan yoksullara sosyal hizmet sunumu yapılmaktadır. Sosyal Gelişim Merkezi, bakanlığın taşrada gündüzlü sosyal hizmetlerini birleştirdiği ve yaygınlaştırdığı Sosyal Hizmet Merkezlerinin yerel düzeydeki daha pratik uygulamalarını yansıtmaktadır. Sakarya'nın ilçelerinde de şubeler açarak ilçelere hizmet vermeye çalışan Sosyal Gelişim Merkezleri Sakarya halkının tamamına ulaşmayı hedeflemektedir. Bu merkezde aile eğitim kursları, çocuk kulüpleri, engelli kursları, kadın gelişim akademileri gibi hizmetler sunulmaktadır. Farklı hedef kitlelere yönelik verilen bu hizmetler için aynı sosyal ortamın kullanılması doğal bir entegrasyonu sağlamakla birlikte müracaatçıları rahatsız da edebilir.

Şekil 1. Sosyal Gelişim Merkezi Organizasyon Şeması

Sosyal hizmetlerin sunumunda ‘başarı, bilgi, özgüven, gelişim, iletişim, ahlak, saygı ve sevgi’ ilkeleri benimsenerek hareket edilmesi, müracaatçı kesimi kucaklama ve hizmet kalitesini artırma açısından çok önemlidir. Yapılan inceleme ve gözlemler dikkate alındığında Sosyal Gelişim Merkezi’nin hizmet sunumunun bu ilkelerle örtüştüğü görülmektedir. Ancak her alanda profesyonellerin çalıştırılması hizmet kalitesini artıracaktır. Sosyo-ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda hizmet veren ve tek çatı altında toplanan Sosyal Gelişim Merkezi sosyal politika üretimi ve sosyal hizmet uygulamalarının yerleşmesi açısından önemli bir örnek olarak görülmektedir. Bu Merkezde Sosyal Hizmetler, Engelli Hizmetleri, Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlükleri idari yapılanması ile ilgili müracaatçı kesimlere hizmet verilmektedir (Sosyal Gelişim Merkezi, Erş. Trh. 10.11.2019).

2.1. Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Uygulamaları

Belediyeler misyonları, sorumlulukları gereği ve yerel ihtiyaca binaen dezavantajlı seçmenlerinin sosyal sorunlarını çözmek, sosyal hizmet ve sosyal yardım taleplerini gidermek durumundadır. Bu hizmetlerden öncelikli olarak; sosyal güvencesi olmayanlar, yoksullar, çocuklar, yaşlılar, dullar,

engelliler, hastalar, kimsesizler, sokakta yaşayanlar, bağımlılar, 45 yaş üstü evinde çalışacak kimsesi bulunmayanlar, çalışamaz raporuna sahip 45 yaş altı kimseler ve bakım ihtiyacı olan bireyler faydalanmaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi bu hizmetleri Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü marifeti ile yürütmektedir. Müracaatçı kesimin dezavantaj durumlarına göre hizmet birimleri farklılaşmaktadır.

Bu hizmetlerin sunumunda sosyal hizmet çalışanlarının mesleki yeterlilikleri ve eğitimleri de çok önemlidir. Her lisans mezununun bu hizmeti yapması mümkün olmamakla birlikte hizmet türü ve içeriğine göre mutlaka ilgili lisans mezunlarından yararlanılması ve bu alanda değerlendirilmesi gerekir. Bu birimde meslek elemanı olarak 3 sosyal hizmet uzmanı ve 3 sosyolog hizmet vermekle birlikte çalışan bireylerin sayısı, nitelik ve mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi hizmetlerin verim ve kalitesini artıracaktır.

Sosyal hizmet, insan onuruna yaraşır bir şekilde sistemli hizmetler vermeyi kendine ilke edinir. Merkezi yönetimin taşra yapılanmalarında hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarının müracaatçılarda aradığı şartlar, istenen belgeler ve bürokratik işlemler çoğu zaman vatandaşları yormakta, pratik çözümler yerine bürokrasiden kaynaklanan gecikme ve zorluklar yaşanmaktadır. Bu bürokratik zorluklar bazı muhtaç kesimlerin hizmet almasını zorlaştırmakta, taleplerini geciktirmekte, bazılarını da başvuru yapmaktan vazgeçirmektedir. SBB Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü ve birçok belediye kendilerine müracaatçı olarak başvuranlara sadece Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı veya nüfus cüzdanı ile başvuru imkânı sağlayarak bürokrasiyi azaltmakta ve başvuruyu kolaylaştırmaktadır. Yapılan başvuru sonucunda meslek elemanlarının (sosyal hizmet uzmanı ve sosyolog) sosyal incelemesi ile müracaatçının ihtiyacının olup olmadığı ve ihtiyacı olması halinde ise hangi hizmet modelinin uygulanacağı belirlenerek gerekli sosyal hizmet uygulamaları yapılmaktadır. Bu bürokratik kolaylık ve evrak azlığı vatandaşlar tarafından desteklenmekte, benimsenmekte ve tercih sebebi olmaktadır. Benzer hizmetler merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulduğunda vatandaşlar öncelikli olarak yerel yönetimleri tercih etmektedir. Çünkü merkezi yönetimler ve taşra teşkilatları tarafından sunulan hizmetlerdeki hizmete ulaşma süreci yerel yönetimlerin hizmetlerine ulaşma sürecinden daha uzun ve zahmetli olabilmektedir.

Sosyal Gelişim Merkezi Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğündeki meslek elemanları ile yapılan görüşmelerden ve şube müdürlüğünün dokümanlarından elde edilen bilgilere göre şube müdürlüğünün hizmetleri ile ilgili şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır (Sosyal Gelişim Merkezi, Erş. Trh. 10.11.2019).

Sıcak Yemek Yardımı: Sosyal, ekonomik ve fiziksel olumsuzluklardan dolayı evinde kendine yetebilecek kadar beslenme ihtiyacını karşılayamayan yaşlı, engelli ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara her gün ve günde 2 öğün sıcak yemek yardımı yapılmaktadır.

Gıda Kolisi Yardımı: Başvuru şartlarına uygun bulunmayan ama geçici olarak yardım talebinde bulunan yardıma ihtiyacı olan yaşlı vatandaşlara ve onların ailelerine yönelik ramazan aylarında yapılan tek seferlik yardımdır.

Yakacak Yardımı: Sakarya ilinde bulunan ve herhangi bir vakıftan veya belediyeden yakacak yardımı almadığı tespit edilen, nispeten daha zor durumda olan vatandaşlara yapılır.

Eğitim Yardımı: Sosyal yardım kartı hizmetine uygun olan ve öğrenci belgesiyle gelen 7-14 yaş aralığındaki öğrencilere ve velilerine yapılan bu yardım yılda bir kez olarak Eylül ayında yapılmaktadır.

Ev Tadilatı veya Ev Yardımı: Doğal afetler ve kazalar sonucu kullanılamaz hale gelen evlerin tadilatı mümkünse tadilatının yapılması, kullanılamaz durumda ise yerine yeni evlerin veya prefabrik evlerin tahsisinin yapılması yardımıdır. Evlerin tadilatının belediye tarafından yapılmasının yanında ihtiyacı olan kişilere yapılacak tadilatta gerekli inşaat malzemesi desteği de verilmektedir.

Barınma Yardımı: Kimsesiz, dışarıda kalan, kalacak yeri olmayan vatandaşlara kış döneminde anlaşılan otellerde barınma hizmeti yardımıdır. Kış dönemlerinin sonunda durumu uygun olanlar için ailelerinin yanına gönderilme, huzurevine yerleştirilme gibi hizmetler de verilmektedir.

Sosyal Yardım Kartı: İhtiyacı olan vatandaşların belli ürünleri değil ihtiyacı olan herhangi bir ürünü almasını ve temel ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan kart sistemidir. Başvuran vatandaşların evlerinde yapılan sosyal inceleme sonrasında bu hizmetin uygunluğuna karar verilip yararlanma sağlanmaktadır. Sosyal Yardım Kartı ile vatandaşlar temel ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra su, elektrik, doğalgaz gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

Hasta Bezi Yardımı: SGK'dan hasta bezi ihtiyaçlarını karşılayamayacak, maddi yetersizliğe sahip vatandaşların hasta bezi ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamaktadır.

Bu hizmetler Türkiye'de birçok belediye tarafından farklı düzeylerde yapılmaktadır. Bu birimin yaptığı hizmetlerin önemli bir bölümü sosyal yardım niteliğinde olup sosyal hizmet ve sosyal yardımların tek elden eş güdüm halinde yapıldığı görülmektedir. Sosyal yardım ihtiyacı olan bireyin belli düzeyde sosyal hizmete ve sosyal hizmet ihtiyacı olan bireyin de sosyal yardıma ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bu iki hizmet alanının beraber değerlendirilmesi ve aynı birim tarafından organize edilmesi bireylerin ihtiyaçlarının ortaklaşa giderilmesinde daha etkin olacağı ve tamamlayıcı rolü gereği bireyde daha güçlü iyileştirme yapacağı düşünülmektedir. Belediyelerin bu alanda ürettiği sosyal politikaların daha pratik çözümler getirdiği görülmektedir.

Sosyal yardım ağırlıklı hizmet veren bu birimin müracaatçalarına psiko-sosyal destek, danışmanlık, rehberlik, kendine yeterli hale gelme gibi sosyal hizmet faaliyetleri de vermesi gerekir. Müdürlüğün bu alanda politika üretip toplum temelli rehabilitasyon uygulamaları yapması daha geniş kitleler tarafından desteklenmesini ve işlevselliğini artıracaktır.

Bu Müdürlük ayrıca sağlık ihtiyaçlarını kendisi gideremeyen yaşlılara refakat etmek üzere kendi bünyesindeki personelleri görevlendirerek onlara hastanede ve muayene esnasında destek vermektedir. Yaşlı Destek Projesi kapsamında Yaşlı Destek Merkezi (YADEM) diye bir birim açarak 65 yaş ve üzeri yaşlılara yönelik hobi kursları, ev temizliği hizmeti, kişisel bakım hizmeti, psikolojik destek hizmeti, fizik tedavi hizmeti, evde bakım ve evde temizlik hizmeti, farkındalık seminerleri, sinema gösterimleri, her ay ücretsiz sağlık taramaları gibi birçok gündüzlü hizmeti yaşlılara sağlamaktadır. Doğum günü kutlamaları, ev ziyaretleri, gezi ve doğa yürüyüşleri gibi sosyal aktiviteler de yaşlılara yönelik hizmetler arasındadır. Bu proje sosyal politika kapsamında daha sonra bir programa dönüştürülerek devamlılığı sağlanmalıdır. Ancak yaşlılara yönelik hizmetler bunlarla sınırlı değildir.

Tablo 1. 2018 Yılı YADEM Hizmetleri

Hizmet Türü	Sayı
Fizik Tedavi	1675 (Kişi)
Hobi Kursları	1235 (Saat)
Ev Ziyareti	1182 (Ev)
Ev Temizliği	845 (Kişi)
Kişisel Bakım	672 (Kişi)
Psiko-sosyal Destek	289 (Kişi)
Sosyal Aktivite ve Etkinlik	23

Kaynak: Sosyal Gelişim Merkezi, <https://sgm.sakarya.bel.tr/Haberler/HaberDetay/160/4?bannerMi=False>, Erişim Tarihi: 21.06.2019.

Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü ramazan aylarında “Mahallemde İftar Var” projesi ile iftarlar düzenlemekte olup toplumun bütünleşmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca vatandaşların mültecilerle uyumlarını hızlandırmaları için de seminerler verilmektedir. Bu hizmetler sosyal politikanın hedeflerine uygun olarak verilmelidir. Yürütülen bu hizmetlerle fırsat eşitliği oluşturulmaya çalışılarak toplum içerisinde sosyal sınıfların oluşmamasına ve sosyal adaletin sağlanmasına aracı olunmaktadır. Bu hizmetler; günlük hayatta pratik olarak yapılması, bürokrasiye takılmadan ve fazla eleyici olmadan herkese ulaşması, denetlenebilmesi ve yaygınlaştırılması yerel yönetim kuruluşları tarafından daha kolay yerine getirilen toplum temelli hizmetlerdir.

2.2. Engelli Hizmetleri

Toplumda sosyal yardım ve sosyal hizmete ihtiyaç duyan dezavantajlı gruplardan birisi de engellilerdir. Engelliler 2005 yılında 5378 Sayılı Kanun (Engelliler Hakkında Kanun, 2005) ile merkezi yönetim, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 24. Maddesinin (j) bendi ile de yerel yönetimlerce hizmet almaktadırlar. Her iki kanun da geliştirilen sosyal politikalar sonucu ortaya çıkmış mevzuatlardır. Belediye kanunları engellilere yönelik hizmet birimleri kurmayı ve bu bireylerin yaşamlarını kolaylaştırıcı politikalar üretmeyi gerekli kılmaktadır. Bu alanda belli bir standart olmamakla birlikte tüm büyükşehir belediyelerinin engelli hizmetleri müdürlükleri ve diğer il ve

ilçe belediyelerinin de imkânlar ve öngörüler nispetinde bu alanda birimleri mevcuttur.

Belediyeler engellilerin yaşam koşullarını iyileştirmek, onlara destek olmak, onların sosyalleşmesine ve psiko-sosyal gelişimlerine yardımcı olmak gibi onların daha aktif bir yaşam sürerek kendilerini birey olarak hissetmelerini amaçlayan hizmetleri planlayıp, uygulamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı tarafından 2006 yılında Özürlü (Engelli) Danışma Merkezi kurulmuş, 14 Nisan 2008 tarihinde şube müdürlüğüne dönüştürülerek idari açıdan sorumlukları ve yetkileri genişletilmiş ve bu müdürlük 2009 yılında da Sosyal Gelişim Merkezi bünyesine alınmıştır. Bu müdürlük aynı zamanda engellileri topluma kazandırma, kapasitelerini artırma ve işlevsel olmalarını sağlama amacı taşımaktadır.

Engellileri rehabilite edici ve toplumsal üretime kazandırıcı hizmetlerde bulunan müdürlük, %40 ve üzeri engelli olduğunu Sağlık Kurulu Raporu ile belgeleyen zihinsel, fiziksel, görme, işitme engelli tüm vatandaşlara hizmet vermektedir. Ayrıca 'tespit' diye adlandırdıkları incelemelerle engelli bireylerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını yerinde belirleyerek engelliler ve aileleriyle birebir iletişim kurmaktadırlar. Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nde mesleki olarak bir sosyal hizmet uzmanı, dört sosyolog, on eğitimci ve yeterli idari personel çalışmaktadır.

Tablo 2. Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne Kayıtlı Engelli Birey Sayısı

Engellilik Grubu	Kayıtlı Engelli Birey Sayısı
Ortopedik	2197
Zihinsel	1265
Diğer	329
Görme	315
İşitme	219
Ruhsal ve Duygusal	196
Dil ve Konuşma	141
Toplam	4662*

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

2019 yılı haziran ayı itibariyle Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne kayıtlı 4 bin 176⁴ engelli birey hizmet almaktadır (Tablo 2). Ortopedik ve zihinsel engelli bireylerin diğer engel türlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ruhsal ve duygusal, dil ve konuşma engeli bulunan bireylerin daha az olduğu görülmekle birlikte toplumda bu engel türlerinin engellilik durumlarının hafif engelli kabul edilmesinin bu sayının az olmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü bünyesindeki meslek elemanları ile yapılan bireysel görüşmeler ve müdürlüğün dokümanlarından elde edilen verilere göre engellilere yönelik şu hizmetler verilmektedir:

Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri: Engellilerin kayıtlarını alınırken onlara rehberlik edici, yönlendirici danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Bu şekilde engelliler ayrıntılı bir şekilde farklı kriterler (cinsiyet, yaş, engel durumu vb.) çerçevesinde değerlendirilerek kayıt altına alınmaktadır. Bu kayıtlar, 'SODOKU' adlı veri tabanında saklanarak engellilerin bilgileri doğrultusunda daha sağlıklı ve etkin hizmetler verilmektedir. Sadece Sağlık Kurulu Raporu fotokopisi ve nüfus cüzdanı fotokopisi ile engelliler kayıt altına alınmaktadır. Kayıt esnasında az belgenin istenmesi hizmetin tespit ve karar verme sürecini hızlandırmaktadır.

Sosyal Destek Hizmetleri: Sosyal Gelişim Merkezi'ne gelme imkânı bulunmayan engellilerin evlerine ziyaretler düzenlenerek engellilerin ihtiyaçları tespit edilmekte ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda gereken hizmetler verilmektedir.

Engelli Taşıma Hizmeti: Tekerlekli sandalye kullanma, yatağa bağımlı olma, maddi imkânların yetersiz olması gibi sebeplerden dolayı ulaşım hizmetlerinden yararlanamayan engellilere kuruma ait engelli taşıma araçları ile Sakarya ili içerisinde hastanelere, kamu kurumlarına, gitmek istedikleri yerlere randevu sistemi ile hizmet verilmektedir.

Sosyal ve Medikal Yardımlar: İhtiyacı olan ve sosyal güvencesi olmayan engellilerin yaşam standartlarını iyileştirmek ve onların toplumsal yaşamdan

⁴ Engelli grubu içerisinde birden fazla engelli birey olduğundan tablo toplamı kayıtlı engelli birey sayısından daha fazla çıkmaktadır.

geri kalmamaları için engel gruplarına göre ücretsiz medikal yardımlar sağlanmaktadır. Sosyal Gelişim Merkezi ihtiyaç sahibi engellilere tekerlekli sandalye, akülü araç ve medikal yardımlar yapmaktadır. Bu tür hizmetler engellilerin bakımı hususunda ailelere katkı vermekte ve moral katmaktadır.

Tablo 3. Yapılan Medikal Yardımlar

Yapılan Medikal Yardım Türü	Sayı
Hasta Yatağı	3
Protez	4
Beyaz Baston	5
Tuvaletli Sandalye	10
Yürüteç	16
Akülü Araç Şarj Aleti	17
Koltuk Değneği	21
Özellikli Sandalye	32
Akü	100
Akülü Araç	529
Tekerlekli Sandalye	902
Toplam	1639

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Engelliler Şenliği: 10-16 Mayıs engelliler haftası dolayısıyla her yıl geleneksel olarak çeşitli oyunların ve etkinliklerin bulunduğu şenlikler düzenlenmektedir. Engelliler ve ailelerinin sosyal izolasyona maruz kalmamaları için psiko-sosyal iyilik seviyeleri artırılmaya çalışılmakta ve toplumla bütünleşmeleri sağlanmaktadır. Bu şenliğe Sakarya ilinde bulunan tüm özel öğretim kurumları katılım göstermektedir.

Verilen bu hizmetlere bakıldığında yerel yönetimler kendi kabiliyetleri kapsamında bir takım sosyal politika geliştirerek ihtiyaçlarını belirlemeye çalıştıkları ve pratik uygulamalar yaptıkları görülmektedir. Bu anlamda belediyelerin hareket alanları daha geniştir. Merkezi yönetimin lokal ihtiyaçları belirlemesi ve bölgesel farklılıkları dikkate alarak farklı uygulamalar yapması eşitlikçi ve bütüncül yaklaşımları dolayısıyla doğru ve uygulanabilir olarak gözükmemektedir. Ancak belediyelerin sorumlulukları belli bir coğrafi alanla sınırlı olduğundan Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nde olduğu gibi kendi

bölgelerine has ve hedef kitlesine uygun uygulamalar yapması, seçmenlerinin ihtiyaçlarını gidermesi ve farklı manevralar yapabilmesi mümkündür. Belediyelerde seçmen taleplerini dikkate alma ihtiyacı merkezi yönetime göre daha önceliklidir. Önemli olan belediyelerin sosyal politika üretecek potansiyele sahip olmaları, ihtiyaç analizlerini doğru yapabilmeleri, üretken bir anlayış benimsemeleri, sorumluk ve kabiliyetlerinin farkında olmaları, ekonomi ve insan kaynaklarını etkin kullanabilmeleri ve ilgili risk gruplarını ve sorunlarını belirleyebilmeleridir.

Kurumlar hedef kitleye yönelik hizmetlerini sunarken yaptığı hizmetleri denetleyerek sahada görülen aksaklıkları belirleyebilecek, yeni politikalar üretebilecek ve onları uygulamaya koyma becerileri geliştirmesi kolaylaşacaktır. Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü engellilere bu hizmetleri verirken onların toplumsal üretime katılımlarını sağlamak, bilgi, beceri ve yeteneklerini ortaya çıkarmak ve kişisel gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla farklı alanlarda kurslar düzenlemektedir. Bu kurslar ile engellilerin sosyal izolasyonunu önlemek, sosyalleşmelerini sağlamak, zihinsel ve bedensel becerilerini geliştirmek, işlevselliklerini artırmak hedeflenmektedir. Ayrıca engellilere yönelik engelsiz hobi kursları, meslek edindirme kursları, kişisel gelişim seminerleri, toplumsal farkındalık çalışmaları, aile ziyaretleri gibi hizmetler vermektedir. Bu denli ayrıntılı ve çeşitli hizmetlerin merkezi yönetim tarafından verilmesi daha büyük organizasyonlar gerektirir, maliyeti ve devletin yükünü artırır.

Yerel yönetimler bu tür uygulamalarla bir taraftan merkezi yönetimin yükünü hafifletirken diğer taraftan daha verimli hizmetler sunmaktadır. Yerelde verilen bu lokal hizmetler diğer belediyeler tarafından da benimsenerek, gerektiğinde revize edilerek uygulanması tüm engellilerin bu hizmetlerden yararlanmasına yardımcı olacaktır. Özellikle diğer ekonomik gücü büyük olan İstanbul ve Ankara gibi büyükşehir belediyelerinin daha kapsamlı hizmetler verdiği bilinmektedir. Belediyeler kendi aralarında bilgi alışverişi ve fikir teatisi yapmaları, oluşturdukları sosyal politikaları incelemeleri, kendilerine yeni hizmet alanları açmaları ve dezavantajlı kesimlerin durumlarını daha da iyileştirerek sosyal refahın artırılmasına katkı sağlamaları gerekmektedir.

Bu birim tarafından düzenlenen engelsiz hobi kursları; resim kursu, mutfak kursu, akıl oyunları kursu, okuma-yazma kursu, ahşap boyama kursu, filografi

kursu, halk dansları kursu, becerikli eller tasarım, müzik koro, mozaik taş yapımı kursu, takı tasarım atölyesi, geri dönüşüm atölyesi, kâğıt rölyef atölyesi, görgü kuralları dersi, işaret dili kursları sayesinde engellilerin meşguliyet terapisi, kişisel gelişimleri, mesleki donanımlarının artırılmaya çalışılması sosyal politika açısından önemsenmektedir. Ayrıca engelli ve ailelerine yönelik verilen seminerlerle engelli ve ailelerine bilgilendirici ve kişisel gelişimlerini güçlendirici eğitimler verilmektedir. Birçok farklı alanda düzenlenen meslek edindirme kursları ve eğitim seminerleri de engellilerde bilinç oluşturma ve iş bulmalarına katkı sağlayacak niteliktedir. Engellilerin kendi sosyal ortamlarında yaşamaları ve sosyal hayata katılım sağlayamamaları onlar için handikap ve sıkıcı bir durum oluşturmaktadır. Bu tür faaliyetlerle zaman geçirmeleri, sosyalleşmeleri ve niteliklerini artırmaya çalışmaları istenen ve beklenen bir durumdur.

Büyükşehir Belediyesi kendi projesi olarak gerçekleştirdiği ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Engelsiz Yaşam Merkezi ile engelli ailelerinin sosyal hayata katılımını sağlamak amacıyla engellilerin gündüzlü bakım hizmetinden yararlanmalarına destek vermektedir. Merkezde el beceri faaliyetleri, spor faaliyetleri, müzik çalışmaları, sosyal faaliyetler, psiko-sosyal danışma, öz bakım beceri eğitimleri ve fizik destek tedavisi hizmetleri verilmektedir. Bu uygulama yerinden yönetim kurumlarının (merkezi yönetimin taşra kuruluşları dâhil) ortak tavrı ve eşgüdüm halinde çalışmasının önemine vurgu yapması açısından önemli örnektir.

Merkezi yönetimin ülke geneline yönelik yapmış olduğu farkındalık çalışmaları yerelde yeterince temel bulamamaktadır. Belediyeler engellilerin topluma kazandırılması ve toplum tarafından kabullerinin sağlanması için toplumsal farkındalık kazandırmaya yönelik sosyal politikalar geliştirmesi gerekir. Sosyal Gelişim Merkezi engelli birimi bu anlamda 'Engelsiz Hayat Projesi' adı altında engellilik konusunda toplumsal farkındalığı artırmak için bir proje gerçekleştirerek engelliler hakkında yerelde oluşabilecek toplumsal sorunların çözümüne yönelik uygulamalar yapmaktadır. Bu proje ile çözüm odaklı rehberlik atölyesi, iletişim ve yaşam becerileri atölyesi, sağlıklı yaşam atölyesi, gezi ve keşif atölyesi olmak üzere 4 farklı atölye çalışması yapılarak engellilerin benlik saygısını artırma, toplumsal bilinç oluşturma, engellilikle

ilgili eğitici seminerler verme, engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisini artırma, psiko-sosyal destek verme ve engelli bireylerin sosyalleşmesini sağlama amaçlanmıştır. Ayrıca Sakarya ilinde hizmet vermekte olan tüm özel ve kamu kurumlarında çalışan ve/veya okumakta olan bireylerin empati yeteneklerini geliştirmek ve farkındalıklarını artırmak üzere 'Birbirimize Göz Kulak Olalım Projesi' yürütülerek toplumsal bilinç oluşturulmak istenmiştir.

Boyama şenliği, balık tutma etkinliği, tüplü dalış etkinliği, engelliler doğa yürüyüşü, her ay doğum günü kutlamaları, sinema, tiyatro, müze günleri ve geziler gibi engellilere yönelik sosyal ve kültürel aktiviteler de müdürlüğün hizmetleri arasındadır. Kuruluşlar engelli bireylerin hayatlarını idame ettirebilmelerini sağlayacak temel ihtiyaçların yanında sosyal ihtiyaçlarını da göz ardı etmeyerek sosyal bakımdan iyilik hallerini artırmaya yönelik sosyal politikalar geliştirmeleri gerekir. Belediye engellilerin ekonomik temelli ihtiyaçların karşılamaya çalışırken sosyal hayata tutunmaları ve sosyalleşmelerini amaç edinen hizmetlere de yer vermektedir. Bu tür sosyal faaliyetler yerelde uygulanabilecek aktivitelerdir.

Yerel yönetimler bölge şartlarını dikkate alarak ve kabiliyetlerini değerlendirerek sosyal politika üretebilecek dinamikleri harekete geçirebilmelidir. SBB Sosyal Gelişim Merkezi engelliler konusunda kendisini geliştirmek, verilebilecek farklı hizmet çeşitlerini belirleyebilmek ve hizmet standartlarını yükseltmek için bu alanda ilgili kurumlar ve uzman birçok kişiyle iş birliği yaparak toplantılar ve çalıştaylar düzenlemektedir (Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017). Bu çalıştayların daha geniş tabanlı olması, merkezi yönetim ve sivil toplum kuruluşlarından da temsilcilerin katılımının sağlanması, sürekli tekrarlanması ve uygulanan sosyal hizmet faaliyetlerin değerlendirmesi gerekir. Elde edilen çıktılar üzerinde kafa yorularak bunların yeni işlevsel sosyal politikalar üretmeye zemin oluşturmaları sağlanmalıdır.

Geliştirilen bu sosyal politikalar ve yürütülen sosyal hizmetler yerel yönetimlerden kabiliyeti en geniş olan belediyelerin neler yapabileceğini göstermektedir. Esas olan ayağı yere basan, müracaatçıya bizzat dokunan ve üzerinde hissedilir iyileştirmeler sağlayan faaliyetler yapabilmektir. Bu faaliyetlerin daha iyi sonuçlar vermesi ve geliştirilmesi mümkün olmakla

birlikte bunların diğer belediyeler tarafından da uygulanması ve onlara transfer edilmeleri gerekmektedir.

2.3. Aile ve Çocuk Hizmetleri

Yerel yönetimler koruyucu önlem olarak çoğu sorunların oluştuğu/ çözüldüğü aile kurumu hakkında da mevzuat gereği sosyal politikalar geliştirme ve uygulama sorumluluğu taşımaktadırlar. Bu alanda merkezi yönetimin de kanuni sorumlulukları ve köklü hizmetleri mevcuttur. Ancak çalışmanın amaçları doğrultusunda yerinden yönetim unsurlarının aile ve çocuklara yönelik uygulanabilir lokal politikalar üretmesi ve uygulamasının gerekliliği, verimliliği ve konuşlanma biçiminin nasıl olacağı tartışılmakla birlikte merkezi yönetimden farklılığı ortaya konmak istenmiştir. Bu alanda yerleşmenin önemi ve kazanımları Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi örnekleme ile açıklanmıştır. Bu birimin faaliyetlerinden hareketle diğer belediyeler benzer hizmet birimleri oluşturabilir, kendi hizmetlerini gözden geçirebilir veya iyileştirebilirler.

SBB Sosyal Gelişim Merkezinde 2013 yılında Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü kurularak hizmet vermeye başlamıştır. Bu birimde aile ve çocuklar arasındaki ilişkilerin normal gelişimsel sürecinde devam etmesine yönelik faaliyetler yapılmaktadır. Ayrıca verilen danışmanlık hizmetleri ve kurslarla insanların benlik saygılarını yükselterek sağlam temelli toplum üyelerinin oluşmasına katkı sağlanmaktadır. Bu faaliyetlerin yürütülebilmesi için idari yapılanma çerçevesinde alt birimler oluşturularak hizmetlerde çeşitlilik ve verimlilik artırılmaya çalışılmıştır. Bu tür birimler sağlıklı ve düzenli ailelere de hizmet vererek tüm aileleri kapsamaları açısından önemlidir. Ailenin iyileştirilmesine yönelik koruyucu hizmetler, gelecekte ailenin konumu ve ailenin toplumsal rolleri dikkate alınarak hizmetlerin sunulması gerekir. Bu açıdan kurumda profesyonellerin çalıştırılmasına dikkat edilmelidir.

2.3.1. Aile Danışma Birimi

Aile Danışma Birimi, başta aile olmak üzere çocuk, ergen ve yetişkinlerin psiko-sosyal açıdan var olan sorunlarını çözüme kavuşturmak ve sağlıklı ilişkiler kurmak amacıyla koruyucu, önleyici ve eğitici nitelikte eğitimler vermektedir. Ancak aileye yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmeti hassas bir

konu olarak mesleki profesyonellik gerektirir ve meslek elemanları aracılığı ile sunulur. Bu alanda yetkin olmayan birçok kişi hizmet vermeye çalışırken ilgili kuruluşların yeterince denetlendiği söylenemez. İlgili birimde yapılan gözlem ve incelemelerde hedef kitlesi tüm aileler ve çocuklar olan Aile Danışma Birimi'nde toplumsal değerler ve olgular dikkate alınarak hizmet verildiği ve müracaatçı kesime profesyonelce yaklaşıldığı görülmüştür.

Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği (Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği, 2012) kapsamında faaliyet gösteren bu birimde şu hizmetler verilmektedir (Meslek Elamanları Görüşmeleri, Kurumsal Doküman İncelemesi ve Gözlemler).

Bireysel Danışmanlık: Kişinin kendini tanımasını, kişisel sorunlarının üstesinden gelmesini, kişisel olarak gücünün farkına varmasını ve benlik saygısını yükseltmesini amaçlayan bir hizmettir. Kişinin sorunlarına farklı açılardan bakmasını sağlayarak birden çok çözüm yolu geliştirmesine yardımcı olunmaktadır.

Çocuk Danışmanlığı: Çocuklar gelişim dönemlerinde olduklarından küçük bir olaydan çok fazla etkilenebilmektedirler. Bu sebepten ani duygu durum değişiklikleri ile karşı karşıya kalan çocukların sorunlarını çözmeyi amaçlayan bir hizmettir.

Ergen ve Genç Danışmanlığı: Kendi kimliklerini oluşturma ve seçme döneminde olan ergenlerin ve gençlerin bu dönemlerini sağlıklı bir şekilde atlatabilmelerine ve karşılaştıkları sorunları çözebilmelerine yardımcı olmak, onları çeşitli konularda yönlendirmek amacıyla verilen bir hizmettir.

Evlilik Öncesi Danışmanlık: Evliliğe hazırlık sürecinde ileride oluşabilecek sorunların önlenmesi ve evliliğin daha sorunsuz bir şekilde sürdürülmesi amacıyla evlilik adaylarına verilen hizmettir.

Evlilik ve Çift Danışmanlığı: Çift ilişkilerindeki çeşitli sorun ve tıkanıkları saptayarak, aralarındaki ilişkiyi geliştirmeleri için doğru yöntemlerin anlatılarak çiftlerin problemlerini çözmeye yarayan bir hizmettir. Çiftlere verilen bu hizmetle iletişim kurma, sorunları konuşarak çözme gibi becerilerin çiftlere kazandırılması amaçlanmıştır.

Tablo 4. Danışmanlıklardan Yararlanan Kişi Sayısı

Yıl	Sayı
2017	2946
2018	3060
Toplam	6006

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Birim tarafından verilen danışmanlık hizmetlerinden 2017 yılında 2 bin 946, 2018 yılında 3 bin 60 kişinin yararlandığı görülmektedir (Tablo 4). Türkiye’de danışmanlık hizmeti alma eğiliminin düşük olduğu dikkate alındığında elde edilen sayısal veriler ve gözlemler bu hizmetin etkin bir şekilde gerçekleştirildiğini ve bu hizmete ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu anlamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Sosyal Hizmet Merkezi eğitim ve danışmanlık biriminde de benzer hizmetler verilmekle birlikte Sosyal Gelişim Merkezi’ne başvuranların sayısı küçümsenemeyecek kadar fazladır. Günümüzde aile içi sorunlar ve boşanmalar her geçen gün artarak aile danışmanlığının gerekliliği ve önemi ön plana çıkmaktadır. Aile yapısında yaşanan çözümler ve sorunlar aile danışmanlığının önemini artırırken, sağlıklı aile yapısının korunmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında da koruyucu-önleyici bir rol üstlenmektedir.

Aile Eğitimi Kursları: Aile üyelerinin aile içerisindeki rollerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri ve bilinçlenmeleri için planlanmış bir eğitimidir. Ayrıca bu eğitimin amacı değişen koşullar doğrultusunda teknolojiden, düşünce yapısına kadar kuşaklar arası çatışmalara yol açabilecek durumları ortadan kaldırmak veya azaltmaktır. Bu eğitimlerin içerikleri çocuk yetiştirme konusunda bilgi vermek, olumlu ebeveyn becerileri geliştirmek, ebeveynlerin problem çözme becerilerini artırmak ve aile içi problemleri çözme yöntemleri geliştirmekten oluşmaktadır. Çünkü anne ve babalar çocuklarının psiko-sosyal gelişim dönemlerinde (3-6 yaş okul öncesi, 7-11 yaş okul, 12-18 yaş ergenlik dönemlerinde) onlara destek vererek yaşanan süreci sağlıklı bir şekilde tamamlamaları gerekmektedir.

Tablo 5. Aile Eğitimi Kurslarından Yararlanan Kişi Sayısı

Yıl	Sayı
2017	4250
2018	5500
Toplam	9750

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Aile Eğitimi Kurslarından 2017 yılında 4 bin 250 kişi ve 2018 yılında 5 bin 500 kişi yararlanarak katılımlar her yıl artmaktadır (Tablo 5). Bu çoğalma bilinçli ebeveyn olma, çözümlenmeyen aile yapısını tamir etme ve aile yapısını koruma isteğine yönelik çabaların arttığını göstermektedir. Yerel yönetimlerin bu alanda politika geliştirmesi ve hizmet birimi oluşturarak ailelere yerel hizmetler vermesi önemli bir gelişmedir. Bu hizmetlerin toplumun tüm kesimlerine ulaşması veya gerçek ihtiyaç sahiplerine erişilmesi ile yaygınlaştırılması gerekir.

Aile Danışma Birimi, kadınların bireysel gelişimlerine yönelik kadın gelişim akademisi, yetişkinlerin gelişimine yönelik gelişim atölyeleri gibi hizmetlerle aile üyelerinin kişisel gelişimlerine de katkı vermektedir. Ayrıca birim, çeşitli kurumlara danışmanlık hizmeti vererek (öfke yönetimi gibi) alandaki etkinliklerin sadece Sosyal Gelişim Merkezi ile sınırlı kalmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Aile Danışma Birimi bünyesinde çeşitli konularda konferanslar ve eğitim seminerleri düzenleyerek aile üyelerinin bilinçlenmesine çalışılmaktadır. Ayrıca çocuklar, ergenler ve yetişkinlere yönelik atölyeler oluşturularak onların üretkenliklerini artırmak ve sorunlar karşısında baş etme kabiliyetlerini geliştirmek üzere de hizmetler verilmektedir. Aynı hizmetler ilçelerde açılan Sosyal Gelişim Merkezlerinde de verilmektedir. Aile bütünlüğünün korunması aile üyelerinin benlik saygısı yüksek sağlıklı bireylerden oluşması ile mümkündür.

Yerelde verilen bu hizmetler özellikle aile içi sorun yaşayan ve danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyan ekonomik yetersizlikleri bireyler için önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Merkezi yönetimin bu konuda daha donanımlı kurumlarla ve kapsamlı programlarla hizmet dağıtımını genişletmesi ve bu tür hizmetlerde belli bir standart oluşturması rehberlik açısından çok önemlidir.

2.3.2. Çocuk Kulüpleri.

Koruma altındaki çocuklara merkezi yönetimin taşra yapılanması (idari açıdan yerinden yönetim kuruluşları) tarafından 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruma, barınma, bakım, eğitim ve sağlık tedbirleri içeriğinde hizmetler verilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu kuruluşlar merkezi yönetimin yerinden yönetim unsurları olarak da değerlendirilmektedirler. Ancak koruma altında olmayıp eğitim ve sağlık gibi çocukların gelişimlerini ve yetişmelerini direkt etkileyen konularda merkezi yönetimin okul ve hastaneler dışında kurumsal hizmetleri bulunmamaktadır. Bu alanlarda belediyeler birtakım politikalar geliştirerek hizmet birimleri açmakta ve farklı illerde değişik adlarla birimler oluşturarak faaliyet göstermektedirler.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi çocuklara yönelik Çocuk Kulüpleri birimini açarak ve içeriğini zenginleştirerek ailelerin ve çocukların dikkatini çekerek ilgi görmektedir. Bu kulüpler çocukların topluma faydalı, güvenilir, mutlu ve huzurlu bireyler olabilmelerine yardımcı olacak kurslar, atölye çalışmaları ve etkinlikler düzenlemektedir. Çocuk Kulüpleri farkındalığı yüksek, insan hak ve özgürlüklerine saygılı bireyler yetiştirmeyi ilke edinmiştir. Çünkü toplumun beklentileri yükselmiş, gençlerin doyum ve çeşitliliğe erişim imkanları çoğalmış ve aileler bilinçlenmiştir. Böylece ilkeli faaliyetler toplum ve müracaatçılar tarafından daha çabuk benimsenmekte ve güven verici olmaktadır. Her yıl çeşitli alanlarda açılan hobi kursları, atölyeler ve eğitimler ile çocuklar boş vakitlerini değerlendirerek kişisel gelişimleri açısından olumlu bir süreç geçirmektedirler.

Tablo 6. Çocuk Kulüpleri Kursları ve Atölyeleri

SIRA	KURS/ATÖLYE ADI	SIRA	KURS/ATÖLYE ADI
1	İngilizce Kursu	13	Ritim Kursu
2	Ney Kursu	14	Bağlama Kursu
3	Bilgisayar Tasarım Kursu	15	Tiyatro Kursu
4	Satranç Kursu	16	Karikatür Kursu
5	Tasarım Kursu	17	Becerikli Eller Atölyesi
6	Resim Kursu	18	Maket Yapımı Atölyesi
7	Mutfak Kursu	19	Ebru Atölyesi
8	Drama Kursu	20	Minyatür Atölyesi
9	Gitar Kursu	21	Tezhip Atölyesi
10	Akil Oyunları	22	Dikkat Atölyesi
11	Keman Kursu	23	Fotoğraf Atölyesi
12	Kur'an-ı Kerim ve Değerler Eğitimi	24	Türk Müziği Çocuk Korosu

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Çocuk Kulüpleri, farklı kurs ve atölyelerle çocukların psiko-sosyal gelişimlerine katkı sağlayan ve serbest zamanlarını verimli geçirmelerini amaçlayan sosyal aktiviteler gerçekleştirmektedir. Çocukların kurslarda ve atölyelerde geçirdikleri zamanla birlikte sosyalleşmeleri, benlik saygılarının yükselmesi, iletişim kurabilme yetilerinin gelişmesi ve toplumsal değerlere katkı sağlayacak birey olmaları gaye olarak benimsenmiştir. Bu tür etkinlikler çocukların gerçek yeteneklerinin ortaya çıkmasında önemli yer tutmaktadır.

Sağlıklı ve besleyici yiyeceklerin çocuklar tarafından hazırlandığı, bilinçli tüketim ve hijyen konularında çocukların bilgilendirildiği mutfak kursu; hayal güçlerinin gelişerek soyut düşünmenin öğrenilmesinin yanı sıra el becerilerinin de gelişmesini sağlayan becerikli eller atölyesi; estetik bakış açısının kazanılarak bakmak ile görmek arasındaki ayrımın farkına varıldığı fotoğraf atölyesi; geri dönüşüm bilincinin kazandırıldığı, doğa ile estetiğin birleştirildiği tasarım atölyesi; düşüncelerin, fikirlerin şekillere dönüştüğü ve bu sayede zihinsel ve fiziksel becerilerin geliştiği karikatür atölyesi; çocukların bir birey olarak kendilerini rahatlıkla ifade edebildiği, toplumsal iletişime ve ortama uyumunun sağlanmasında etkili olan drama kursu ve çocukların dikkat ile odak sürelerinin uzamasına, konsantrasyonlarının artırılmasına,

özgüven ve sorumluluk bilincinin oluşturulmasına yardımcı dikkat atölyesi çocukların gelişimine katkı sağlayan diğer kurslardan ayrılmaktadır.

Kursların bu denli farklı olması çocuklarının ilgisini çekerek onları akıllı cihazlardan uzaklaştırmakta ve bireysel özelliklerini göstermelerinde etkili olmaktadır. Literatürde yapılan birçok araştırmada akıllı cihazların ve kitle iletişim araçlarının çocukları olumsuz etkilediği görülmektedir.

Tablo 7. 2017 ve 2018 Yılları Kurslara ve Atölyelere Kayıtlı Çocuk Sayısı

YIL	SAYI
2017	24700
2018	25000
TOPLAM	49700

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları

Çocukların zihinsel, fiziksel ve motor becerilerinin gelişmesi için bu tür kurs ve atölyeler gerekli aktivitelerdir. 2019 Haziran ayı itibariyle yaz dönemi kurslarına ve atölyelerine kayıt yaptıran çocuk sayısı 12 bin 150'dir. Sadece yaz dönemi içerisinde bu etkinliklere katılımın bu düzeyde olması kursların ve atölyelerin çocukların ilgisini çekerek, çocuklara olumlu katkılar verdiğini göstermektedir. Geçen yıllara yönelik verilen sayısal veriler de bu durumu destekler niteliktedir (Tablo 7). Çocuk Kulüpleri biriminin açıldığı 2013 yılından itibaren kurslara ve atölyelere 70 bin 125 çocuk kayıt yaptırmıştır (Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları, 2019). Kurslara gösterilen bu ilgi çocuklara yönelik hizmetler özelinde düşünüldüğünde merkezi yönetimin ve taşra teşkilatlarının hizmetlerinden ziyade yerel yönetimlerin çocuklara yönelik gerçekleştirdiği hizmetlerin daha etkin olduğunu göstermektedir.

Çocuk Kulüpleri birimi kurslar ve atölyelerin yanı sıra çocuk-yazar buluşması, akıl oyunları ve satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli yarışmalar, misafir okul etkinlikleri, sergiler, ziyaretler gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. 2013 yılından 2019 yılına kadar toplamda 17 çocuk kitabı yazarını ve 7 bini aşkın kitabı çocuklarla buluşturan Çocuk Kulüpleri, bu faaliyetle çocukların okuma alışkanlığı kazanmasına katkı vermektedir. Çocuklara kitap okuma alışkanlığı kazandırmak eğitimde başarı düzeylerini artırmaktadır.

Tablo 8. Yıllara Göre Diğer⁵ Faaliyetlerden Yararlanan Çocuk Sayısı

YIL	SAYI
2008-2013	14130
2014	8000
2015	11000
2016	18000
2017	25000
2018	30000
2019 (Ocak-Haziran)	16000
TOPLAM	122130

Çocuk Kulüpleri tarafından gerçekleştirilen akıl oyunları ve satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli yarışmalar, misafir okul etkinlikleri, sergiler gibi diğer etkinliklerden 2019 Haziran ayı itibarıyla toplamda 122 bin 130 çocuk yararlanmıştır (Tablo 8). Çocuk Kulüpleri'nden yararlanan çocuk sayısında sürekli artış olduğu görülmektedir. Bu göstergeler verilen hizmetlerin toplumsal temel bularak etkin bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Türkiye'de birçok belediyenin bu tür hizmet birimi olmakla birlikte uygulanan hizmetlerde çok farklı çeşitlilikler olduğu da bir gerçektir.

SBB tarafından üretilen bu sosyal politikalar çerçevesinde verilen gündüzlü sosyal hizmetler, ilde merkezi yönetimin (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü) sunduğu sosyal hizmetlere destek niteliğinde olup eşgüdüm halinde çalışılarak hizmette mükerrerlikler önlenmektedir. Belediyenin sunduğu bu gündüzlü hizmetler daha pratik ve kısa vadede sonuç verir niteliktedir. Kurumsal yatılı hizmetler henüz merkezi yönetimin taşra teşkilatları tarafından sunulmaktadır. Hizmetlerde belli bir standart oluştuktan sonra sosyal hizmet uygulamalarının yerel yönetimlere devredilmesi, hizmetin işlevselliğini artıracak ve pratik uygulamalar daha hız kazanacaktır.

⁵ Çocuk-yazar buluşması, akıl oyunları ve satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli yarışmalar, misafir okul etkinlikleri, sergiler ve ziyaretler kastedilmektedir.

Sonuç

Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından planlanıp uygulanmaktadır. Sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı merkezi örgütlenme ve taşra teşkilatlarıyla pay sahibi iken Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Belediye Kanunu ile mevzuat altyapısını oluşturan belediyeler yerelde sosyal hizmet alanında aktif rol üstlenmişlerdir.

Hizmet uygulamalarında belediyelerin seçmenlerini daha iyi tanınması ve onlara daha yakın olması hizmetlerin etkili ve hızlı sunulmasını sağlayarak sosyal belediyeciliği etkin kılmıştır. Bu kapsamda merkezi yönetimin uygulamalarının yanında yerel yönetimlerin işlevselliğini tartışmak üzere sosyal belediye olma yönünde çeşitli uygulamalarla kendini ortaya koyan Sakarya Büyükşehir Belediyesi bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Sosyal belediyecilik kavramının birçok belediye tarafından sadece yoksullar ve engelliler gibi dezavantajlı vatandaşlara hizmet verme olarak yorumlanması sosyal belediyeciliğin dar anlamda kalmasına neden olmuştur. Geniş manada sosyal belediyecilik, makro düzeyde değerlendirip yerel halkın tümüne yönelik sosyoekonomik, kültürel ve diğer belediyecilik hizmetlerini içermektedir.

Sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının yerelleşmesini Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi özelinde ele alan bu çalışmada sosyal politika ve sosyal hizmet gibi konularda yerelleşmenin hangi avantajları ve dezavantajları getirebileceği örnek uygulamalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında yerel yönetimlerin sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında ‘halka yakın olma’ isteği ön plana çıkmaktadır. Bu durum hizmetlerin sunumunda merkezi yönetimlere göre daha etkin ve verimli sonuçlar doğurmaktadır. Ancak belediyelerin büyüklükleri, bütçeleri, hizmet sunduğu nüfusun demografik yapısı ve belediyenin hizmet anlayışı gibi özellikler hizmetlerin farklılaşmasında ve hizmetlerde bir standart oluşmamasında etkili olmaktadır.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı sosyal hizmetle ilgili bütün faaliyetlerini tek çatı altında toplayarak sosyal belediyecilik temel felsefesiyle “Sosyal Gelişim Merkezi” adı verilen bir merkezde Engelli Hizmetleri, Aile ve Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Hizmetler Şube Müdürlükleri marifetiyle yerine getirmektedir.

Sosyal Gelişim Merkezi Sakarya halkını kapsayacak şekilde sistematik bir yapıyla uyguladığı sosyal aktivitelerle hizmet sunarak sosyal politikanın sosyal bütünleşme hedefini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Yerel yönetimler seçimleri tekrar kazanmak ve seçmenlerin desteğini almak için vatandaşlarla kucaklaşmaya ve onların talepleri doğrultusunda hareket etmeye ihtiyacı vardır. Bu durum politika haline getirildiğinde sosyal belediyecilik faaliyetleri yapmak zorunlu hale gelmektedir. Çünkü sosyal hizmet üreten merkezler toplum tarafından ciddi destek görerek belediyenin imajını olumlu etkilemektedir.

Sosyal Gelişim Merkezi Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü sosyal hizmetten ziyade sosyal yardım faaliyetlerini yürüttüğü görülmektedir. Ekonomik temelli ihtiyaçların karşılanması kişilerin belirli bir süre hayatlarını idame ettirmeleri için önemli katkı sağlasa da yapılan yardımlar kısa süreli çözümler üretmektedir. Yapılan sosyal yardımların yanında müracaatçıların psiko-sosyal özellikleri de dikkate alınarak ekonomik ve sosyal açıdan güçlendirilerek kendi ihtiyaçlarını karşılar duruma getirilmeleri daha kalıcı sonuçlar doğuracaktır. Merkezde ihtiyaç sahibi birey, aile, grup ve toplumun diğer katmanlarına yönelik sunulan psiko-sosyal destek hizmetleri çoğaltılmalı, sosyal yardım faaliyetleri ayrı bir müdürlük olarak kurgulanarak geliştirilmelidir.

Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü'nün geliştirdiği Yaşlı Destek Merkezi projesi yaşlılara günlük yaşam aktiviteleri gerçekleştirme fırsatı veren gündüzlü bir birim olmuştur. Bu projenin içeriği ve çıktıları değerlendirilerek eksikleri onarılmalı, özellikle fiziki şartları amacına uygun şekilde geliştirilerek profesyonel hale getirilmeli ve kalıcı olması sağlanmalıdır. Yaşlılara yönelik bu tür gündüzlü merkezler diğer belediyeler tarafından da açılmalı ve hizmetler zenginleştirilmelidir. İlgili birimin geliştirilmesi için alanında uzman meslek elemanları ve akademisyenlerden oluşan bir kurul tarafından yeni sosyal politikalar geliştirilebilir. Yaşlılara yönelik hizmetlerin kapsam, içerik, kalite, çeşitlilik ve verimliliğinin artırılması, idari yapısının tek çatı altında toplanarak daha düzenli hale gelmesi için Yaşlı Hizmetleri adı altında yeni bir şube müdürlüğü ihdas edilmelidir.

Merkezi yönetimin taşrada sunduğu hizmetlerdeki yoğun bürokratik işlemler vatandaşların merkezi yönetime tepkisini artırmakta ve hizmete eriş-

mi geciktirmektedir. Yerel yönetimler halka yakınlığı dolayısıyla bürokrasiyi azaltarak taleplerin hızlı sonuçlanmasını sağlamakta ve vatandaşlara çabuk hizmet götürmektedir. Sosyal Gelişim Merkezi de başvuruların işlemlerini kolaylaştırıp bürokrasiyi azaltarak hizmet sunumunda seriliği sağlamakta ve vatandaşların teveccühünü kazanmaktadır.

Merkezi yönetimin engellilere yönelik oluşturduğu olumlu politikalara yerel yönetimler de kendi çapında katılım sağlayarak hizmetleri çeşitlendirmektedir. Ancak yerelde farklı uygulamalarla bu hizmetlerde çeşitlilik oluşurken belli bir standart sağlanamamaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğünün engellilere verdiği çeşitli ve kapsamlı hizmetler dikkate alındığında engellilerin toplumsal yaşama katılımları ve üretime katkıları sağlanarak onların bir 'birey' olmalarına katkı verdiği görülmektedir. Engellilere yönelik hizmetler onların sosyal açıdan işlevsel olmalarına, benlik saygılarının gelişmesine, psiko-sosyal iyilik düzeylerinin artırılmasına, toplumsal farkındalığa ve toplumla bütünleşmelerine katkı sağlamaktadır. Belediyeler birbirlerinin faaliyet ve politikalarından yararlanarak yeni modellere açık olmalı ve hizmetlerini çeşitlendirerek geliştirmelidirler.

Sosyal Gelişim Merkezi Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü marifeti ile Aile Danışma Birimi ve Çocuk Kulüpleri adı altında aile ve çocuklara hizmet götürmektedir. Merkezi yönetimin ailenin korunması için makro düzeyde politikalar üretme ve uygulama zorunluluğu vardır. Ancak bölgesel ve kültürel farklılıklar dikkate alındığında yerel yönetimlerin mikro lokal uygulamalarla ülke politikalarını desteklemesi gerekir. Bu alanda merkezi yönetim ve yerinden yönetim unsurları eşgüdüm halinde çalışabilirler. Sosyal Gelişim Merkezi Aile Danışma Birimi örnek uygulamalarla bireysel danışmanlık, ergen, çocuk ve genç danışmanlığı, aile danışmanlığı, evlilik öncesi danışmanlığı, evlilik ve çift danışmanlığı gibi danışmanlık hizmetleri vermektedir. Aile ve üyelerine verilen bu hizmetler aile sorunlarının çözümüne, aile kurumunun sağlıklı bir temele oturtulmasına, ailenin sürekliliğinin korunmasına ve işlevselliğine katkı vermektedir.

Kimlik karmaşası yaşayan ve dış etkenlerden daha fazla etkilenen ergenlere yönelik danışmanlık hizmeti verilmesi bu zorlu sürecin normal seyrinde

atlatılmasında etkili olmaktadır. Bu kurumda ergenlik döneminde madde bağımlılığı gibi zararlı alışkanların önüne geçmek için ailelere bilgilendirici seminerler ve eğitimler verilmektedir. Hizmetin uzman kişiler tarafından verilmesi şube müdürlüğünün bu hizmetleri önemseydiğini göstermektedir.

Koruma altına alınan çocuklara yönelik hizmetler merkezi yönetimin yerinden yönetim unsurları (taşra kuruluşları) tarafından verilirken diğer çocuklara yönelik gelişimsel, eğitsel, sosyal, kültürel ve sportif faaliyet ve hizmetler yerel yönetim unsurları tarafından sunulmaktadır. Sosyal Gelişim Merkezi Çocuk Kulüpleri, çocuklara yaş kategorileri ve gelişim dönemleriyle uyumlu olarak kurslar ve atölyeler düzenleyerek onların fiziksel ve zihinsel olarak işlevsel olmaları, benlik saygılarının yükselerek özgüvenli bireyler olmalarını ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır.

Aile ve Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü hizmetleriyle çocuklara ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Ancak şube müdürlüklerinde verilen hizmetlerde nitelikli meslek elemanının azlığı dikkat çekmektedir. Farklı birimler tarafından yürütülen hizmetlerin tek bir merkezde toplanması Müdürlükler arası koordinasyonun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayarak hizmetlerin sunumunu kolaylaştırmakta, birimler arası iş birliğini geliştirmekte ve yeni sosyal politikalar üretilmesine yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte merkezde toplumun her kesiminden insanın bulunması dezavantajlı grupların sosyal izolasyonunu önleyici bir rol üstlenmektedir.

Sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının yerelleşmesi üretilen politikaların işlevselliğini artıracak ve sosyal belediyeciliği hareketli kılacaktır. Bunun için yeni sosyal politikalar geliştirilerek sosyal belediyecilik kavramının kapsam ve içeriğinin tekrar gözden geçirilmesi, yerel yönetimlerin kaynak, yetki ve sorumluluklarının artırılması gerekmektedir. Öte yandan sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında yerel yönetimlerin özelliklerine göre çeşitli modeller belirlenip bu modeller yasal mevzuatla desteklendiği takdirde gerçekleştirilen uygulamalarda belirli bir standardın oluşması söz konusu olabilecektir.

Sosyal belediyecilik hakkında yapılan çalışmalar, daha çok kavramsal ve yasal olarak sosyal belediyeciliği açıklamaya yöneliktir. Sosyal belediyecilik uygulamalarının bir örnek üzerinden açıklandığı çalışmalarda ise dar anlamda

sosyal belediyecilik perspektifi kullanılmıştır. Bu makale geniş anlamda sosyal belediyecilik örneklemleri ile diğerlerinden farklılaşmaktadır. Bir sosyal politika olarak geliştirilen Sosyal Gelişim Merkezi örneklemleri üzerinden açıklanmaya çalışılan sosyal belediyecilik anlayışı ile arayış içinde olan yerel yönetimlere yol gösterici olacağı düşünülen bu çalışmanın literatüre zenginlik katacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akyılmaz, B., Sezginer, M., Kaya, C. (2016). *Türk İdare Hukuku* (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Artan, T. (2012). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmetler*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Yedirenk Yayınları.
- Aysoy, M. (2006). Sosyal Devletin Sosyolojisi. *Sosyal Politikalar Dergisi, Sayı:1*.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(1)*, 1-9.
- Belediye Kanunu (2005). Kanun Numarası: 5393, Resmî Gazete; Tarih: 13.07.2005, Sayı: 25874, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 44.
- Berkün, S. (2017). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, 9-2*, 582-598,
- Bozkurt, Ö., Ergün, T. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004). Kanun Numarası: 5216, Resmî Gazete; Tarih: 23.07.2004, Sayı: 25531, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 43.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches (2nd Ed.)*. USA: SAGE Publications.
- Çelik, E.G. (2013). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). Kanun Numarası: 5395, Resmi Gazete; Tarih: 15.07.2005, Sayı: 25876, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 44.
- Demir, İ. (2006). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli.
- Engelliler Hakkında Kanun (2005). Kanun Numarası: 5378, Resmi Gazete; Tarih: 07.07.2005, Sayı: 25868, Yayımlandığı Düstur; Tertip: 5, Cilt: 44.
- Genç, Y. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Kamu’ da Sosyal Politika Dergisi, 9*, 60-67.
- Genç, Y., Barış, İ. (2015). Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerinden Yönetimin İşlevselliği. *The Journal of Academic Social Science Studies, 32*, 95-117, DOI: 10.9761/JASSS2745.

- Genç, Y., Seyyar, A., (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü)*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği (2012). Resmi Gazete; Tarih: 04.09.2012, Sayı: 28401.
- Hazman, G.G. (2010). Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü. *Türk İdare Dergisi*, 467, 135-152.
- Kesgin, B. (2014). *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kesgin, B. (2016). Sosyal Hizmetin Yerelleşmesi ve Sosyal Hizmette Yerel Yönetimlerin Artan Rolü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14-4, 319-340.
- Kesgin, B. (2019). *Yoksulluğa Yerel Müdahale, Sosyal Belediyecilik* (2.Baskı). Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi (2019). *Sosyal Gelişim Merkezi*, Erş. Tar.: 11.03.2019, <https://www.sakarya.bel.tr/tr/CozumMasasi/CozumDetay/14?name=sosyal-gelisim-merkezi>.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Dokümanları (2019). Kurumdan Alınan Veriler ve Kayıtlar.
- Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2017). *Engelsiz Strateji Geliştirme Çalıştayı*, Erş. Tar.: 11.03.2019, <https://sakarya.meb.gov.tr/www/engelsiz-strateji-gelistirmecalistayi/icerik/1791>.
- Sosyal Gelişim Merkezi (ty) <https://www.sakarya.bel.tr/tr/sosyal-gelisim/sosyal-gelisim-merkezi/14>, Erş. Trh. 10.11.2019
- Tokol, A., Alper, Y. (Ed.) (2011). *Sosyal Politika* (1. Baskı). Bursa: Dora Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Kanun No: 2709 Kabul Tarihi: 07.11.1982.
- Yüksel, F. (2007). Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 62-1, 279-298.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş* (2. Basım). Ankara: Nika Yayınevi.

